

COMPOZIȚIA – BAZA PROCESULUI DE DEZVOLTARE A PERCEPȚIEI VIZUALE CREATIVE LA STUDENȚI

COMPOSITION – BASIS OF THE DEVELOPMENT PROCESS OF CREATIVE VISUAL PERCEPTION IN STUDENTS

ION JABINSCHI¹,

lector superior, master în artele plastice și decorative,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice,
doctorand, Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă

CZU 75.012/013

159.937.52

Articolul se axează pe prezentarea caracteristicilor compoziției și a percepției acesteia, care necesită gândire, deducție, utilizarea cunoștințelor acumulate în procesul studierii.

Impulsul emoțional de a crea o operă plastică presupune efectul senzorial legat de percepția vizuală, care este acțiunea omului de a percepe lumea prin prisma viziunii artistului. Sistemul ei constructiv este cel mai important, deoarece are loc prin intermediul ochilor studenților, în coerență cu gândirea creativă, reflectată în organele de simț, care ating atât starea sufletească cât și cea psihologică a creatorului.

Asemenea modalitate asigură studentului calea de penetrare în esența procesului de creație artistică, oferindu-i posibilitatea să evolueze de la gând la acțiune, iar imaginându-și structura compozițională – să caute metode de a transforma imaginarul în material.

Cuvinte-cheie: compoziție, bazele compoziției, percepția vizuală, creativitate, armonie, gândire compozițională

The article focuses on presenting the characteristics of composition and its perception, which requires thinking, deducing, the use of the knowledge accumulated in the study process.

The emotional impetus to create a plastic work implies the sensory effect related to the visual perception, which is the human action to perceive the world through the artist's vision. Its constructive system is the most important, because it takes place through the eyes of the students, in coherence with the creative thinking, reflected in the sense organs, which reach both the creator's spiritual and psychological state.

Such a way provides the student with the path of penetration in the essence of the artistic creation process, giving him the possibility to evolve from thought to action – and imagining his composition structure – to look for ways to transform the imaginary into material.

Keywords: composition, basis of composition, creative visual perception, harmony, compositional thinking

Introducere

În arta tuturor timpurilor, dar și astăzi, *compoziția* a constituit o preocupare esențială a creatorilor. Pentru a organiza un spațiu plastic este necesar să se țină cont de două reguli fundamentale ale compoziției: 1) unitate în varietate, 2) varietate în unitate, care pot fi obținute prin studierea teoretică și practică a principiilor tehnicilor și tehnologiilor de executare, cunoașterea materialelor, instrumentelor, precum și a procesului tehnologic în toate fazele sale, de la proiectarea până la finalizarea lucrării concepute.

Subiectul artei moderne a început să fie un element decisiv, el este un pretext de pictură, un mod de transpunere și redare în culori și forme armonizate între ele, pentru a obține un efect emoțional maxim. Astăzi nu mai există teme majore și teme minore, subiecte de tablou pot deveni orice element, obiect sau eveniment: raportul obiectelor între ele, raportul cu intervalul (pauza), ca și ritmul, armonia, culoarea și lumina, orice poate constitui un subiect pentru o creație artistică [1 p. 55], o compoziție bine încheată.

Se simte necesitatea cercetării *percepției vizuale* în procesul pregătirii viitorului specialist. Una din probleme este combinarea mecanică și reproducerea intuitivă a compozițiilor executate de studenții FAPDD, secția Pictura. Autorii literaturii de specialitate recomandă diferite metode, procedee, mijloace,

¹ i.jabinschi@mail.ru; ionjabinschi78@gmail.com

activității întru atingerea obiectivelor în dezvoltarea imaginației și gândirii spațiale, a procesului de dezvoltare a *percepției vizuale creative* la studenți, pentru a putea fi percepute vizual prin intermediul picturii și/sau picturii murale/monumentale. Recomandările se fac aspectual (cum ar trebui de îndeplinit, în cele mai dese cazuri, doar la nivel de teorie), mai puțin multiaspectual, a îndeplinirii nemijlocite în practica de specialitate. Dacă pornim de la premisa că principala unitate didactică la predare-învățare, în special, a dezvoltării *percepției vizuale* a picturii și/sau picturii murale/monumentale, este *practica creării* lucrărilor artistice și că în ea sunt focalizate toate aspectele, o abordare multiaspectuală este necesară. Prin aprofundarea cunoștințelor teoretice și prin permanenta exersare/realizare a mai multor lucrări practice, vom reuși să dezvoltăm la studenți anume abilități ale *percepției vizuale*. În crearea lucrărilor artistice, interconexiunea între stăpânirea tehnicilor și tehnologiilor picturii și/sau picturii murale/monumentale cu resursele psihologice individuale ale studentului are o importanță majoră.

Ce este compoziția?

Există mai multe interpretări ale acestei noțiuni. *Compoziția* este un ansamblu de diverse elemente care alcătuiesc un tot întreg sau modalitatea în care sunt plasate elementele imaginii într-un tablou încât să apară o *armonie* și un echilibru între ele. În timp ce termenul *compoziție* îl folosim când este vorba de organizarea internă a operei plastice, *armonia* presupune ansamblul relațiilor plastice stabilite de artist exact cum dorește el să fie percepute de spectator. Recepționând opera de artă vizuală, se impune o relație intimă între unitate și diversitate, relație care acționează asupra spectatorului prin sensibilizarea atenției, spiritului, intuiției și ne sugerează noi direcții de cunoaștere, dar și de idei inedite [2 p. 3].

Dacă *Compoziția* presupune organizarea într-o formă unitară a diverselor elemente pe un suport sau într-un spațiu plastic, atunci aceste elemente pun în valoare mijloacele de expresie a limbajului plastic: 1) punctul, linia, forma plană (bidimensională), forma volumetrică (tridimensională), valoarea și culoarea; 2) mijloacele de expresie specifice artelor plastice: contrastul, ritmul, armonia, proporția, echilibrul, simetria, asimetria, suprapunerea, juxtapunerea, paginația, structura [3 p. 3]. Pentru a elabora o lucrare artistică cu ajutorul mijloacelor de expresie a limbajului plastic, creatorii realizează un număr impunător de schițe pentru compozițiile sale, folosind diferite scheme (structuri).

Un rol important în dezvoltarea gândirii compoziționale a studentului îi revine procesului de studiu (dar și lucrului individual), care are scopul de a descoperi și dezvolta calitățile individuale și unice ale viitorului pictor, de a-i dezvolta creativitatea, spiritul de observație și imaginația artistică.

Fiind unul dintre elementele de bază ale educației, gândirii și imaginației artistice, *compoziția plastică* va ajuta la crearea și formarea unei vaste și bogate culturi artistice, de asemenea, va contribui la:

- dezvoltarea măiestriei studentului;
- dezvoltarea unei gândiri independente și a capacității de a judeca și a aprecia orice operă de artă, de a fi capabil să deosebească o lucrare de artă autentică, valoroasă de un produs îndoielnic, de prost gust și de a merge în pas cu cerințele timpului.

Mijloace plastice care duc la formarea unei viziuni compoziționale originale

Compoziția, ca disciplină predată în cadrul Facultății Arte Plastice Decorative și Design, dezvoltă competențe tehnice și estetice, antrenând, totodată, toate aspectele – de la elaborare până la transpunerea lor în material. Având un caracter interdisciplinar, disciplina respectivă presupune o aprofundare a cunoștințelor în vederea formării profesionale a viitorului artist plastic, necesită intercalarea cunoștințelor și experiențelor acumulate în cadrul diferitor discipline. Vorbind despre *Compoziție*, este necesar să începem cu *Bazele compoziției*, care constituie temelia cunoștințelor despre *armonia* cromatică și plastică. Unitatea diverselor variante, sincronizarea diferitor module plastice pe care le observăm într-o operă de artă se obține prin mobilitatea de organizare sau structurare a compoziției. *Bazele compoziției* presupun:

- identificarea elementelor, mijloacelor și a limbajului plastic în contextul interacțiunii între stiluri, curente artistice, forme și idei, dar și efectele vizuale produse de natura materialelor și tehnicilor plastice folosite;
- aplicarea unor principii și legități de organizare a componentelor limbajului plastic în anumite structuri și cadre plastice;

- formarea unei culturi artistice temeinice și o cultură generală corespunzătoare;
- familiarizarea studenților cu legăturile fundamentale ale artelor decorative;
- familiarizarea studenților cu mijloacele de organizare a formei artistice, însușirea temeinică a cărora contribuie nemijlocit la elaborarea unor proiecte inedite și integre, expresive și, în cele din urmă, profesioniste;
- familiarizarea cu noțiunile de complet, complex, integru, ansamblu, dar și cu procedeele artistice aplicate în procesul de armonizare a compozițiilor decorative;
- familiarizarea cu noțiunea de mișcare în natură și artă;
- dezvoltarea aptitudinilor creative și plastice, crearea unei viziuni estetice noi și educarea simțului pentru formă, linie și culoare, studierea principiilor de organizare compozițională a suprafeței imaginare, dar și a procedeele de transformare plastică, studierea și descoperirea efectelor în procesul de modificare a culorilor;
- dezvoltarea simțului culorii, a gustului estetic, a imaginației și a sensibilității cromatice.

Studiul culorii, care este important în crearea *compoziției* și în dezvoltarea *percepției vizuale* la studenți, înseamnă: istoria provenienței culorilor, a modalităților de schimbare a nuanței lor sub influența sursei de lumină, rezultatul amestecării culorilor (atât fizic cât și optic) între ele, efectele oculare, influențele fizico-psihologice. Datele esențiale despre percepția culorii se bazează pe studierea chimiei, fizicii, fiziologiei, psihologiei, istoriei artelor, esteticii, filozofiei etc., de unde rezultă și sistemul specific al științei despre culoare.

Efectuarea practică a exercițiilor va forma deprinderile de lucru cu paleta de culori și va dezvolta sensibilitatea ochiului la perceperea acestora și modificării ei într-o structură compozițională, în dependență de sursa de lumină; va ajuta la organizarea armonioasă a compoziției, indiferent de specificul specialității, folosind suprapunerea, juxtapunerea culorilor, facturarea, ruperea tentei, contrastele și alte principii de modificare a culorilor.

Dezvoltarea percepției vizuale la studenți prin prisma compoziției

Procesul de cunoaștere senzorial – *percepția vizuală* – este o formă de reflectare a realității în conștiința omului, prin care înțelegem un proces ce fixează un obiect în limitele câmpului vizual, inclus în realizarea ideilor originale cu utilizare și semnificație specială. *Percepția vizuală* nu este o vizualizare a obiectului, ci, dimpotrivă, este un proces conștient orientat și organizat, care implică nenumărate acțiuni de măsurare, grupare, descompunere, recompunere, clasificare, transformare într-o compoziție, care conduc la dezvoltarea capacităților creative, incluzând viziunea proprie asupra obiectului/imagini vizualizate, gândirea analitică, spațială, capacitatea de transferare a cunoștințelor, activitatea logică de concluzionare.

Factorul cel mai important pentru *percepția vizuală* a oricărei opere de artă este aceea de a avea o sursă de lumină, pentru a fi posibilă sesizarea compoziției concepute. Rudolf Arnheim afirmă: „*Rareori ni se oferă vreo creație nouă pe care am fi dispuși s-o acceptăm ca artă autentică. ... Am neglijat darul nostru de a înțelege realitatea prin intermediul simțurilor. Conceptul este rupt de percept, iar gândul se mișcă printre abstracțiuni. Ochii noștri au fost reduși la rolul unor instrumente de identificare și măsurare; în consecință, suferim din cauza unei sărăcii de idei care să poată fi exprimate în imagini și din cauza incapacității noastre de a descoperi sensul celor văzute. ... Un simplu contact cu capodoperele nu este destul. Mulți oameni vizitează muzee și adună volume de reproducere fără să capete acces la artă. Capacitatea noastră înăscută de a înțelege cu ajutorul ochiului a adormit și trebuie redeșteptată*” [4 p. 15].

Elucidarea/clarificarea/ reprezentărilor spațiale este un proces de reconstrucție geometrică a compoziției, fie închisă, deschisă, pe verticală, diagonală, în formă de pătrat sau cerc ș.a. și se realizează prin proiectarea secțiunii de aur, a centrului de interes, a scenelor centrale și secundare etc. Astfel de tipuri de probleme sunt complicate/dificile, pentru că studenții nu posedă suficientă practică de *percepere vizual-spațială* a ansamblului. Acest efort se bazează pe o calitate fundamentală care constă în însușirea psihicului de a reflecta senzorial impresiile obiectelor realității. Este un proces activ, reflector, determinat de scopul și problemele activității subiectului.

Dezvoltarea percepției vizuale, ca rezultat al adaptării realității tridimensionale, constituie un demers de proiectare geometrică de aceeași esență ca procesul vizualizării. A vedea o compoziție artistică sau scenă murală înseamnă a o avea în limitele câmpului vizual și a o putea fixa [5 p. 13].

A fi spectator al unui fenomen ce se prezintă în planul vizual înseamnă a avea capacitatea de a vedea ceea ce privești. Există o deosebire esențială între a privi și a vedea. A „privi” este un act de percepere fiziologică a semnalelor optice provenite de la un obiect sau fenomen natural, a „vedea” este un act de pricepere a ceea ce a fost perceput, „este capacitatea de a conferi o semnificație spirituală structurii materiale căpătate de privire”. Citându-l pe Pablo Picasso, *mulți privesc, puțini văd*, reiese că percepția vizuală este un proces de judecată a cunoașterii, o aptitudine care trebuie formată. După cum remarcă R. Arnheim, înțelepciunea privirii este vederea care s-a dovedit o receptoare cu adevărat creatoare a realității – imaginativă, ingenioasă, subtilă și plină de frumusețe, care face din văz un organ al explorării cunoașterii și interpretării lumii [4 p. 19].

Prin educația vizuală a compoziției se urmărește atât activizarea, mobilizarea tuturor factorilor vizuali cât și realizarea posibilă a interrelațiilor dintre capacitatea funcțională reală a vederii și a vederii periferice, punându-se accent pe:

- dezvoltarea atenției vizuale (pentru a atrage atenția la centrul compozițional în lucrări/picturi);
- dezvoltarea schemelor perceptivă (pentru organizarea structurilor/schemelor compoziționale cu ajutorul secțiunii de aur);
- dezvoltarea coordonării vizual-motorii (în timpul lucrului cu modelul, studentul trebuie să fie cu un ochi pe model, iar cu altul – pe lucrarea pe care o execută);
- dezvoltarea memoriei vizuale operative și a celei de lungă durată (de a putea observa starea psiho-senzorială a naturii/modelului și de a o reda/recrea după memorie).

În proiectarea și realizarea activităților *dezvoltării percepției vizuale* este necesar să se ia în considerare și unele repere psiho-fiziologice ale explorării vizuale. Realizarea cât mai precoce a celui mai complex proces – *percepția vizuală* – este condiționată de mai mulți factori:

- câmpul vizual, respectiv, spațiul pe care-l poate percepe ochiul când privește un obiect fix (modelul/natura);
- sensibilitatea luminoasă sau capacitatea de a diferenția diferite intensități de lumină;
- sensibilitatea cromatică sau capacitatea de percepție a culorilor fundamentale (gama cromatică, caldă, rece sau contrastantă în care se va executa lucrarea după model);
- vederea binoculară, respectiv, capacitatea de a percepe reliefurile și percepția distanțelor.

Studiul teoretic și practic în psihologia percepției ne-a condus la câteva ipoteze care reprezintă baza metodologică a cercetării noastre, unde percepția vizuală:

- se dezvoltă în procesul realizării proiectelor compoziționale și dobândește particularitățile caracteristice ale acesteia;
- este strâns legată de gândire și comunicare;
- în instruirea compoziției este un proces activ care poate fi dirijat și dezvoltat;
- permite obținerea unor rezultate mai performante în activitatea lor profesională [5 p. 32].

Concluzii

În concluzie, menționăm că orice compoziție creată trebuie să poarte un mesaj, să constituie un mijloc de comunicare între om și natură, între oameni. Simplitatea obiectelor implică nu numai aspectul vizual în sine și prin sine, dar și relația dintre imaginea văzută și mesajul pe care opera de artă îl transmite.

Perceperea vizuală este o componentă de bază a creativității care, la rândul său, presupune crearea în mod independent a noi imagini și idei de o anumită valoare. Aceste idei pot fi transpuse în produse specifice activității artistice, produse reale ori pur mintale, constituind un progres în plan social.

Astăzi, într-o lume în continuă schimbare și supra-informare, subiectul artei moderne a început să fie un element decisiv, el este un pretext de pictură, un mod de transpunere și redare în culori și forme armonizate între ele, un maxim efect emoțional. Pentru studenți, subiectul unui tablou poate deveni orice element, obiect sau eveniment: raportul obiectelor între ele, raportul cu intervalul (pauza) ca și ritmul, armonia, culoarea și lumina, orice, poate constitui un subiect pentru o creație artistică. Dar, studentul

trebuie să fie apt să examineze minuțios informațiile și să-și construiască propria realitate. Astfel este esențială îndemânarea de a distinge informația și a analiza metodic/științific propriul univers.

Fiind unul din elementele de bază a educației, gândirii și imaginației artistice, compoziția plastică va ajuta la crearea și formarea unei vaste și bogate culturi artistice, va duce la dezvoltarea măiestriei studentului, la formarea unui bagaj trainic de cunoștințe teoretice și practice, și a unui orizont larg de cultură generală a viitorului artist plastic.

Dezvoltarea percepției vizuale în cadrul disciplinei *Compoziția* constituie un proiect întocmit în baza unei concepții clare, care aspiră spre înțelegerea anturajului, mediului, pătrunderii în esența lucrurilor, fără de care nu poate avea loc manifestarea acțiunilor creativ-compoziționale.

Referințe bibliografice

1. JABINSCHI, I. Dezvoltarea percepției vizuale la studenți prin prisma picturii. In: *Învățământul artistic – dimensiuni culturale: conf. șt. intern.* 20 apr. 2018: tez. lucrărilor. Chișinău: Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, 2018, pp. 55–56. ISBN 978-9975-84-061-3.
2. CAPRIAN, I. et al. *Bazele compoziției: curriculum pentru ciclul I de studii universitare – Licență: codul și denumirea specialității: 0213.1 – Pictura.* Chișinău, 2019.
3. JABINSCHI, V. et al. *Compoziția: curriculum pentru ciclul I de studii universitare – Licență: codul și denumirea specialității: 0213.1 – Pictura.* Chișinău, 2019.
4. ARNHIEM, R. *Arta și percepția vizuală – o psihologie a văzului creator.* București: Meridiane, 1979.
5. RĂILEANU, V. *Dezvoltarea percepției vizuale la studenți în procesul studierii disciplinelor grafice (în baza materialului cursului de geometrie descriptivă și desen tehnic)* [online]: tz. doct. în pedagogie. Chișinău, 2006 [accesat 15.02.2016]. Disponibil: <http://documents.tips/documents/dezvoltarea-perceptiei-vizuale-la-studenti-viorica-raileanu.html>.